

Kolmas maailmansota vai rauhanomainen muutos?

■ VILHO HARLE

Heikki Patomäki: *The Political Economy of Global Security*. Routledge 2008.

Helsingin yliopiston maailmanpolitiikan professori Heikki Patomäki on julkaissut kiinnostavan ja ajatuksia herättävän kirjan globaalin talouden ja turvallisuuden tulevaisuudesta kehityksestä. Patomäki varoittaa siitä, että maailmantalous on taantumassa ja edessä voi olla tuhoisa maailmansota joskus vuosina 2030–60 – ellei kehitystä onnistuta sitä ennen ratkaisevasti muuttamaan.

Sotien muistot ja sodan tuhot ovat häviämässä ihmisten muistista. On alettu uskoa rauhanomaiseen kehitykseen ja taloudelliseen kasvuun ikuisuuteen. Nyt mielikuvia hallitsevat vain lisääntyvät ost- ja kulutusmahdollisuudet, materiaalsen maailman ikuinen onni. Vaarallisempi tulevaisuus on suljettu pois ajatuksista. On hyvä, että Patomäki ravistelee näitä ajatustapoja kovin ottein. Tämä toivoakseni syventää keskustelua Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisista vaihtoehtoista ja ajankohtaisten ratkaisujen tulevista seurauksista.

Patomäen tekniikkana on rakentaa vaihtoehtoisia tulevaisuuksien malleja, skenaarioita. Kyse ei

ole ennustamisesta, vaan varoit-
tamisesta. Skenaariot rakentuvat
kiinnostavan ja samalla jokseen-
kin pelottavan aikaisemman mal-
lin, analogian, varaan. Patomäki
katsoo, että ensimmäiseen maail-
mansotaan johtanut kehitys on nyt
toistumassa.

Koska talouteen ja politiikkaan
liittyvät kehityskulut ja valtioiden
valtakamppailu aikoinaan johtivat
ensimmäiseen maailmansotaan,
nyt havaittavissa olevan samanlai-
sen taloudellisen, maailmanpoliit-
tisen ja sotilaallisen kilpailun pää-
tepiste voi olla uusi maailmanso-
ta. Se voidaan kuitenkin välttää,
jos kansainvälisessä hallintajär-
jestelmässä tehdään ajoissa riittä-
vän perusteellisia kestäväää ja rau-
hanomaista kehitystä vahvistavia
muutoksia.

Patomäen mielestä 1800-luvun
lopussa kehittynyt imperialististen,
siirtomaiden haltuunottoa ja riis-
toa harjoittaneiden valtioiden kes-
kinäinen kamppailu huipentui en-
simmäiseen maailmansotaan. Hän
varoittaa, että osittainkin paluu
1800-luvun lopun arvoihin ja käy-
täntöihin johtaisi meidän vuosisa-
dallamme globaaliin ja kaiken tu-
hoavaan ydinsotaan. Kyse ei ole
yksiviivaisesta kolmannen maail-
mansodan ennustamisesta, vaan
tulevan kehityksen vaihtoehtois-
ta mahdollisuuksista.

Patomäen hahmottelemat kehi-
tysmahdollisuudet jakautuvat kah-
teen ryhmään. Ensimmäisessä ske-
naarioryhmässä on kyse tuhoisasta
maailmansodasta, toisessa puoles-
taan rauhanomaisemmasta muu-
toksesta.

Ensimmäinen skenaarioryhmä
näkee väkivallan ja sodan palaa-
van globaalin poliittisen talouden
timeen. Syynä on se, että talous ei

yrityksistä huolimatta käänny uu-
teen nousuun. Näkyvillä olevan
globaalin sotilaallisen katastrofin
Patomäki hahmottaa kolmen vaih-
toehtoisien mallin avulla.

Ensimmäisen vaihtoehdon mu-
kaan uusimperialistinen kilpai-
lu supervaltojen tai blokkien väli-
lä johtaa sotaan 20–50 vuoden si-
sällä. Pääkilpailijat ovat Yhdysval-
lat, EU ja Kiina. Japani, Venäjä ja
Intia asettavat vaatimattomampia
tavoitteita, mutta esimerkiksi Ven-
äjän ydinaseet säilyvät silti riski-
tekijänä.

Toisen skenaarion mukaan Yh-
dysvallat romahtaa taloudellisesti
ja turvautuu sen seurauksena ag-
gressiiviseen, hyökkäävään ulko-
politiikkaan. Yhdysvaltojen hyök-
käävä ulkopoliittikka saa sotaan
valmiita haastajia. Tämän mah-
dollisuuden aikaväli on lyhyt: vä-
hemmän kuin 20 vuotta!

Kolmannen skenaarion mu-
kaan kasvu johtaa konflikteihin ja
asevarustelukilpaan. Tässä mallis-
sa talous onnistutaan kääntämään
nousuun, mutta sodan käyttöä pi-
detään kuitenkin poliittisten ongel-
mien päätarkoituksena. Tulok-
sena oleva katastrofi voi toteutua
20–30 vuoden kuluessa.

Tuleva sota on kuitenkin estet-
tävässä. Kirjan ideana on ajatella
mennyttä, nykyistä ja tulevaa histo-
riaa joukkona vaihtoehtoisia mah-
dollisuuksia. Mikään historiallinen
tapahtuma tai kehityskulku ei hä-
nen mielestään ole välttämätön.

Näin ollen kolmelle kauhuske-
naariolle on vaihtoehtoja, jotka ra-
kentuvat globaalin hallinnan rau-
hanomaisen muutoksen varaan.
Globaalia hallintoa voidaan ensi-
näkin korjata rationaalisen harkin-
nan perusteella rauhanomaisten ja
demokraattisten muutosten kautta.

Ilmaston lämpeneminen tai rajoi-
tettu ydinsota saattaa myös pakot-
taa uudistamaan globaalia raken-
netta. Jälkimmäinen mahdollisuus
sisältää vaarallisen mutta herättä-
vän esivaiheen.

Rationaalisen harkintakyvyn
mahdollisuus voi toteutua kahdella
tavalla. Ensinnäkin globaali kansa-
laisyhteiskunta, eräänlainen toimi-
jaksi muuttunut yleinen mielipide,
voi aikaansaada tarvittavat muu-
tokset. Toiseksi taloudelliset ja so-
titaalliset kriisit voivat luoda otolli-
sen hetken uudistusliikkeille.

Ilmaston lämpenemisen tai tu-
hoisan, mutta rajoitetun sodan jäl-
kiseurauksena tapahtuva muutos
globaalin hallinnan uudistami-
seksi voi tapahtua usealla tavalla.
Ensinnäkin ilmaston lämpenemi-
nen voi johtaa sellaisiin eettis-po-
liittisiin muutoksiin, joiden kautta
tarvittava globaalirakenteen muu-
tos toteutuu. Toinen mahdollisuus
on, että taktinen ydinasehyökkäys
johtaa globaaliin muutokseen. Kol-
mas mahdollisuus on, että muutos
syntyy suuren ydinkatastrofin seu-
rauksena.

Patomäki ei ota selvää kantaa
siihen, mikä on päävaihtojen kes-
kinäinen todennäköisyys. Sekä tu-
hoisa maailmansota että rauhan-
omainen muutos ovat mahdollisia.
Patomäki on kirjoittanut profeetal-
lisen kirjan. Hänen sanomansa mu-
kaan ihmiskunnan on tehtävä pa-
rannus, muuten se tuhoutuu. Pato-
mäki on kuitenkin optimisti: hän
uskoo että parannus on mahdolli-
nen. Joko niin että ”teet parannuk-
sen” tai ”itket ja teet parannuksen”.

Patomäki on kirjoittanut kir-
jansa vahvistaakseen ihmiskunnan
kykyä parannuksen tekemiseen.
Kunnianhimon puutteesta Pato-
mäkeä ei ainakaan voi syyttää.

Patomäen akateeminen tutkimus on lujasti ankkuroitu suureen tietomäärään ja aikaisempaan tutkimukseen. Teknisesti ajatellen teos edustaa kansainvälisen politiikan tutkimusta; se sijoittuu erityisesti rauhan- ja konfliktitutkimuksen sekä kansainvälisen poliittisen taloustieteen alueille.

Tekstin lukeminen ja sulattaminen vaatii melkoista lukeneisuutta ja monitieteistä osaamista. Teksti on kuitenkin lukukelpoista ja ymmärrettävää, eikä perustu rajalliseen erityissanastoon. Teoreettisen ja erityisesti metodisen otteensa vuoksi teos voi kiinnostaa lukijoita eri syistä, mutta varsinkin jos lukijalla on halua ja pyrkimystä katsoa asioita tulevaisuudentutkimuksen perspektiivissä.

Kirjoittaja on Tampereen yliopiston kansainvälisen politiikan professori.